

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

ITALO SVEVO

VIITORUL AMINTIRILOR

PROZĂ SCURTĂ

Traducere din italiană,
reperre biobibliografice, postfață și note de
MIHAI BANCIU

HUMANITAS
fiction

ARGO ȘI STĂPÂNUL SĂU

Doctorul mă exilase acolo: trebuia să rămân un an întreg sus, la munte, făcând mișcare atunci când vremea o îngăduia și odihnindu-mă când se impunea. Idee genială, care însă nu mi-a folosit. Mișcarea, pe care vara mi-o permisesse din plin, nu-mi făcuse bine, iar odihna ce mi-a fost impusă de cele dintâi furtuni, și care la început mi s-a părut plăcută, s-a dovedit imediat excesivă, plicticoasă, enervantă. Apoi plictiseala m-a împins într-o aventură cu o femeie din satul primitiv. S-a sfârșit rău – după cum vom vedea –, iar plictiselii i s-a adăugat o ranchiună față de tot satul ce ar fi trebuit să-mi servească drept leac.

Bătrâna Anna, singura mea companie în căsuța apărută de o stâncă abruptă, ea într-adevăr făcea tratamentul în întregime. Uneori uita să-mi facă patul. Eu o priveam cu invidie și nu mă puteam înfuria. Când mă prefăceam că mi-am pierdut răbdarea, se supăra: „N-am decât două mâini!“ striga, iar aceste două mâini mici și grăsuțe intrau în acțiune numai acum ridicându-se către cer în semn de protest.

Eu plecam bucuros să văd că odihna, cel puțin pentru ea, nu era până la urmă un lucru chiar atât de rău.

În dormitorul meu citeam ziarul de la cap la coadă, inclusiv anunțurile. Îmi întrerupeam deseori plicticoasa îndeletnicire pentru a mai irosi combustibil în soba de fier pe care o țineam tot timpul încinsă. „De-acum cred că-i destul!“ îmi spuneam având senzația că temperatura era suficient de mare, însă, puțin după aceea, simțind nevoia să mă mișc, îmi făceam iarăși de lucru cu

cărbunele, astfel încât mai apoi trebuia să fac (slavă Cerului!) o nouă activitate: cea de a deschide fereastra și pe urmă, repede, de a o închide când aerul înăbușitor din cameră ieșise în întregime spre a încălzi muntele și fusese înlocuit brusc de o mare umezeală rece care mă obliga la o activitate accelerată în jurul sobei. Într-adevăr, ideea aceluia doctor fusese genială!

Câinele meu de vânătoare, Argo, mă privea curios și puțin neliniștit, temându-se ca agitația mea să nu ia o altă direcție. Și el știa să se odihnească. Se ghemuise pe covorul moale pe care își sprijinea și bărbia lui plată, iar singura parte neliniștită a corpului său era ochiul. La fel cum, desigur, trebuie că privesc calcanii atunci când se odihnesc pe fundul mării, și, dacă deschideam fereastra, el se apropia de sobă și-și așeza în aceeași poziție corpul său lunguiet după ce se-nvârtise puțin în jurul cozii, iar atunci când camera era mult prea caldă emigra într-un colțișor departe de sobă. Când reușea să-și găsească iarăși poziția potrivită scotea un oftat adânc. Nu deranja decât atunci când dormea pentru că fornăia – deși era încă tânăr – asemenea unei vechi mașini delabrate. Când îi trăgeam câte-un șut se trezea brusc; însă după zece minute o lua de la capăt, iar eu mă resemnam. Una peste alta, zgomotul acela atât de egal nu era foarte neplăcut, iar dacă eu deveneam rău acest lucru se întâmpla din pură invidie.

Argo nu era un personaj foarte important nici printre câini. Vânătorii spuneau că nu este dintr-o rasă pură deoarece corpul lui era puțin prea lung. Cu toții recunoșteau frumusețea ochiului său viu (și acela prea mare pentru un câine de vânătoare), a botului bine conturat și a grumazului său mare. La vânătoare era impulsiv; în unele zile era agresiv asemenea bețivilor care atacă fiind împinși de greutatea lor. Bătăile ajutau câteodată, însă mai des făceau să-i sporească violența, iar atunci părea un taur într-un magazin de porțelanuri. Poate din pricina acestui caracter al său mi-a ușurat puțin suferința dezolantei mele solitudinii. Neghiob și băgăreț, când nu mă făcea să mă înfurii, mă făcea să râd.

În seara aceea mă întorceam pentru a patra oară la ziar. Afară era un vuiet ce încheia o zi întregă de vreme rea. O vântoasă turbată nu voia să se oprească nici măcar un minut. Dacă avea

s-o țină așa, a doua zi urma să fim izolați de restul lumii, iar mie nu mi-ar mai fi fost îngăduită altă distracție decât să fac amor cu bătrâna Anna. Și continuam să citesc măcinat de ura care-mi creștea în suflet față de doctorul care mă trimisese aici sus. Frumos rezultat obținuse învățământul universitar de la el! Oare n-ar fi putut să se dedice unei alte meserii, mai puțin dăunătoare?

În sfârșit, am descoperit în ziar o știre care mi-a absorbit toată atenția.

În Germania trăia un câine care știa să vorbească. Să vorbească precum un om, și cu un dram de inteligență în plus, fiindcă i se cereau chiar și sfaturi. Rostea cuvinte nemțești dificile pe care eu n-aș fi știut să le pronunț. Puteai să râzi de această știre, însă nu puteai s-o treci cu vederea. În plus, nu era un lucru pe care valesă să i-l povestească muntelui – asemenea tuturor știrilor politice și sociale – doar ca să trăncăneasă, dat fiind că muntele n-avea nici un amestec în acest caz. Era o știre ce mă privea pe mine, ca și pe oamenii vii de jos.

Nu știi dacă eu, impresionat, m-am mișcat, dar, spre uimirea mea, Argo și-a ridicat capul de pe covor și s-a uitat la mine. Oare auzise și el știrea care-l viza? M-am uitat și eu la el, iar în privirea mea trebuie să fi fost o expresie atât de nouă pentru el încât, neliniștit, s-a ridicat pe labele din față ca să mă studieze mai bine. Și-a plecat imediat ochii în fața căutătorii mele inchizitoriale cu acea lașitate ce există în privirea unui câine, unicul semn că sinceritatea lui e mai puțin deplină decât se presupune. S-a întors la mine și, clipind când dintr-un ochi, când dintr-altul – mișcare foarte comică întrucât trebuie să presupunem că nărodul animal face alternativ acea mișcare pentru a evita să nu mai vadă chiar și o singură clipă –, a încercat să-mi susțină privirea. După care, ipocrit, a început să se uite cu atenție către un colț al camerei unde nu era nimic de văzut. În sfârșit, a găsit o linie de mijloc între mine și colțișor, astfel încât mă putea supraveghea fără să mă înfrunte.

Știrea din ziar mă eliberase de orice plictiseală. Subliniată și confirmată de pantomima lui Argo, nu mă mai puteam îndoii de ea: era adevărată. Argo știa să vorbească, dar tăcea numai din

încăpățănare. Am lăsat ziarul care nu conținea altceva care m-ar fi putut interesa și pur și simplu am tăbărât asupra educației lui Argo.

Îndată am avut senzația că mă lovesc cu capul de un zid. Nărodul animal, văzându-se asaltat de gesturi și de sunete, și-a adunat toată învățătura sa și mi-a întins laba! O dată, de două ori, de douăzeci de ori! Intuise că i se cerea să arate ceea ce știa și întindea laba! O dădea mereu cu același gest amplu. Pentru acea primă seară am avut de lucru să-l dezvăț de năravul respectiv. Pentru a deveni uman trebuia să uite gestul câinelui domesticit la care se oprise drept limită ultimă a propriei educații.

Încă din seara aceea mi-am pierdut răbdarea. Argo s-a dus la culcuș cu coada între picioare, însă cu toate astea vă pot spune că starea lui era mai puțin demnă de milă decât a mea. În pat am revenit la insultele la adresa doctorului aflat departe. Trebuia să-l las în pace pe bietul câine, care nu era vinovat pentru exilul meu.

Dar nu era ușor să accept o astfel de nemișcare precum cea la care eram condamnat avându-l alături pe Argo, care îmi oferea posibilitatea unei activități de-a dreptul fără opreliști. Înainte de perioada aceasta, pentru a mă dezmetici, alergam la sobă și mă jucam cu focul; acum, în pofda oricărei hotărâri, cădeam mereu ghemuit lângă Argo. E singura poziție în care se poate vorbi cu un câine. La început, inocent, aproape dintr-o ciudată rețineră, privea în altă parte când vedea un om în poziția unui câine; apoi s-a obișnuit, iar în fiecare zi lecțiile au fost zece, o sută. Ploua cu lovituri și cu bucățele de zahăr. Atunci când putea, Argo încerca să se sustragă acelei torturi. Însă eu nu mă puteam lipsi de el decât când dormeam. Uneori descurajarea întrerupea lecțiile. Aceeași furie mă făcea apoi să le reiau: trebuia totuși să mă răzbun pentru atâta dobitocie.

În același timp foloseam aceeași tenacitate disperată spre a mă educa pe mine însumi pentru o îndatorire ieșită din comun. Am urmărit animalul cu atenție ca să descopăr de unde trebuia să încep. Am cules fiecare sunet pe care îl emitea, iar sunetul acela mă însoțea zi și noapte. Bătălia a fost îndelungată atât cu animalul, cât și cu mine însumi, dar rezultatul a fost un triumf.

Adică trebuie să spun că a fost un eșec când îmi amintesc că prima mea intenție a fost să-l învăț pe Argo italiana. Argo n-a știut niciodată să pronunțe un singur cuvânt italianesc. Dar ce contează? Era vorba să ne înțelegem, iar pentru asta nu erau decât două posibilități: ori Argo trebuia să învețe limba mea, ori eu pe a lui! După cum era de prevăzut, din lecțiile pe care ni le dădeam reciproc, a învățat mai mult individul cel mai evoluat. Iarna era încă în toi, iar eu îi înțelegeam limba.

Nu intenționez să le-o predau cititorilor, lipsindu-mi inclusiv semnele grafice ca s-o notez. Apoi, în cazul câinelui nu e importantă biata lui limbă, ci firea lui adevărată, iar eu am fost cel dintâi din lume care a intuit-o. Vorbind despre acest lucru, sunt mândru cum puteau fi cei care înainte de mine descoperiseră alte părți din natură: Volta¹, Darwin sau Columb. Argo mi-a transmis comunicările sale liniștit și resemnat. Eu le-am cules și le-am lăsat în forma lor originală de solilocvii și așa au rămas, dat fiind că eu n-am făcut asemenea progrese în limba aceea încât să pot discuta cu el comunicările sale.

Admit că ici-colo poate l-am înțeles greșit pe Argo, însă nu prea mult: posibil să fi greșit unele cuvinte, însă cu siguranță am intuit exact sensul lor de ansamblu. Din păcate, nu pot cita mărturia lui Argo însuși întrucât bietul animal n-a ajuns decât până în vară: a murit de neurastenii acută. Însă toți cei ce l-au cunoscut îl recunosc în aceste amintiri ale sale.

Detaliile nu au importanță, iar dacă au, nu știu ce să fac cu ele. Eu ofer ceea ce am. Limba câinelui e mai puțin completă decât cea mai săracă limbă omenească. Atunci când l-am îndemnat să filozofeze (Argo este cu siguranță cel dintâi filozof al neamului său) am obținut de la el această frază futuristă: mirosuri trei egal viață. Zile în șir am insistat pentru a avea un comentariu despre ele, dar niciodată n-am obținut decât repetarea lor. Animalul este perfect și nu e perfectibil. Cel care îl studiază trebuie să știe să meargă înainte. Am notat cuvintele așa cum sunau și

1. Alessandro Volta (1745–1827), chimist și fizician italian, inventatorul primului generator electric.

am trecut mai departe. După ce am obținut alte comunicări de-ale sale, m-am mai luminat întru câțva și am crezut că am înțeles. Împarte natura în trei clase numai fiindcă pentru el maximumul matematic este trei; după care citează cinci dintre ele, iar din exemplele sale ar rezulta că există mult mai multe. Eu cred că aceasta este adevărata, marea sinceritate filozofică.

Trebuie observat faptul curios că toate comunicările lui Argo se referă la șederea noastră la munte. Valea unde trăise până înainte cu câteva luni pare cu totul uitată, dat fiind că nu menționează niciodată alte persoane în afară de mine, de bătrâna Anna și de niște oameni și câini pe care-i cunoscuse sus, la munte. Și totuși, când ne-am întors în vale, a demonstrat că-și recunoaște vechii prieteni. Nu uită și nici nu-și amintește. Ține la păstrare.

Iată comunicările lui Argo. Am adăugat câteva observații între paranteze, de care poate nici nu era nevoie.

I

Pe lumea asta există trei mirosuri: mirosul stăpânului, mirosul celorlalți oameni, mirosul lui Titî, mirosul diferitelor specii de animale (iepuri, niște animale care uneori, dar rar, sunt cornute și mari, și păsări și pisici) și în sfârșit mirosul lucrurilor. Mirosul stăpânului, cel al oamenilor, al lui Titî și al tuturor animalelor este viu și strălucitor, în timp ce acela al lucrurilor e plicticos și negru. Lucrurile au uneori mirosul animalelor care au trecut peste ele, îndeosebi dacă au lăsat pe ele ceva, dar altminteri lucrurile sunt mute. Nouă, câinilor, ne place să le facem bine lucrurilor. Mirosul stăpânului îl cunosc toți și nu e nevoie să vorbesc despre el. De n-ar fi acel miros pe lume! Argo ar putea face tot ce dorește, ceea ce ar fi rău. Mirosul acela liniștește, orientează și ocrotește. Titî spune același lucru despre mirosul stăpânului său, însă n-o cred. Apoi eu știu că și bătrâna Anna ascultă de stăpânul meu. Și bătrâna Anna are un miros ce nu există altundeva. E întotdeauna plăcut fiindcă îl însoțește pe cel al mâncării. Când vine în curte cu castronul cel mare plin ochi de mâncare, eu aștept să-l pună jos și mă gudur de bucurie. După aceea, când îmi vâr nasul în castron, acesta e de-acum al meu. Vai de cel ce-l atinge! Dacă Anna

însăși se apropie, eu mârâi. În acest fel am ajuns să țin mereu tot castronul pentru mine. Așa e viața: întâi trebuie să te rogi ca să obții niște lucruri, iar apoi trebuie să mârâi ca să le păstrezi.

Oamenii au mirosul amplu și sunt mari, dar există și animale mici cu miros mare, iar mirosul este cel care nu înșală. Există cățelușa Titî, care are mirosul mare al vieții și-al iubirii. Două Titî puse una peste alta n-ar ajunge la capul – dacă e ridicat – lui Argo. Și totuși, așa micuță, ea este un lucru foarte important pe lumea asta și în viața lui. Stăpânul, care în rest este făcut ca și mine, nu aleargă după Titî, eu îl las lângă ea fără frică. Mirosul lui mi-o spune și nu mai încapе îndoială: mirosul nu minte. Vai de n-ar fi așa, iar stăpânul s-ar interesa de Titî: atunci el n-ar mai fi stăpânul, ci un obiect de sfâșiat. Vai!

II

Într-o zi am simțit în aer mirosul prăzii. Mirosul nu spune totul despre pradă, însă când Argo l-a simțit, țopăie de dorință sau urlă de spaimă. N-are nevoie să vadă animalul pentru a se pregăti de luptă ori de distracție. E gata imediat, iar în ziua aceea am alergat împins de dorință. Anna mi-a strigat să mă opresc, însă eu n-am îndoieți când prada mă cheamă, dacă nu e acolo stăpânul care să mă țină.

Ciudată pradă și aceea! Îi încredința mirosul ei doar vântului. De obicei toate lucrurile prostești sunt pline de astfel de mirosuri fiindcă animalul, trecând, lasă semne peste tot. Mirosul plutește, palpită deasupra firelor de iarbă și exală din pământul gol. Stăpânul, atunci când e prezent, incită, însă eu cunosc mai bine decât el, care se clatină pe numai două picioare, pe când eu am trei. Apoi eu sunt cel care descoperă prada ajunsă din urmă, iar stăpânul o doboară. Acum ea zace acolo. Mai înainte știa să-și păstreze o parte din miros în sacul său de piele și de păr; însă acum, odată sacul sfâșiat, animalul e sincer. Se încredințează în întregime pământului și văzduhului, iar în jurul său totul se însuflețește.

În ziua aceea, pe când alergam, simțeam că urmăresc un animal curat, fapt care m-a mirat, fiindcă animalele curate nu știu să mai alerge. Pe drum se mișcau un om și-un om mai mic. I-am

depășit și-am pierdut urma! Vântul era gol și mut. M-am întors pe unde venisem, dar n-am regăsit urma decât atunci când am ajuns în spatele celor doi oameni. Era evident că mirosul de pradă provenea de la unul din cei doi. Într-adevăr, pe umărul celui mai mare atârna o desagă, iar în ea, ieșind afară cu căpățâna sângărândă, se afla un iepure. Desigur, de obicei eu sunt cel care hăituieste iepurele, iar alții îl iau, însă pe acesta nu-l fugărisem eu și ca atare știam foarte bine că nu era al meu.

Nu era însă un motiv să nu mă bucur. Am început să țopăi în jurul celor doi, iar cel mai mic m-a mângâiat. Am adulmecat împreună cu mirosul prăzii și pe al său, ce devenea tot mai prietenos și binevoitor, și l-am urmat. Am avut oarecari șovăieli cu atât mai mult cu cât, la un moment dat, mi s-a părut că aud fluieratul stăpânului. Dar mirosul lui nu era și probabil că mă înșelasem.

Omulețul cu un miros mai plăcut continua să mă mângâie prietenos, iar mângâierile acelea însoțeau mirosul lui. Ba chiar mângâierile și mirosul au sfârșit prin a se confunda. Tot la fel se contopesc mirosul mâncării și cel al bătrânei Anna. Am mers și mai departe împreună. Eram sigur că, fiindcă stăpânul nu-mi interzicea, trebuia să-l urmez pe acel mic mare prieten al meu. Și-am coborât și am urcat din nou și am trecut printr-o pădure, și acolo am descoperit un nou miros. Nu era animalul din desagă, pentru că aceasta era agățată sus, câtă vreme cel nou năpădise toată poteca pe care mergeam noi. M-am gândit: „Păcat că stăpânul nu-i aici!“ Oare de ce nu venise? Am stârnit prada dintr-un tufăriș des, iar omul, cu o lovitură bine țintită, l-a oprit din fugă și l-a pus alături de celălalt în desagă.

Acum eram și mai veseli împreună, iar Argo a fost mângâiat și de cel mai mare dintre cei doi. Apoi am ajuns la o casă unde se afla și o bătrână Anna cu miros de mâncare și am primit dintr-aceasta din abundență. Nu m-au lăsat să vizitez toată casa, ci m-au exilat în bucătărie. Mai târziu, omulețul mi-a adus niște fân uscat și am avut un culcuș destul de comod. Cu toate astea, mi-a fost imposibil să adorm, iar în întuneric, lăsat așa singur în mijlocul mirosurilor cu totul noi, am început să urlu: îi chemam pe stăpân și pe

Cuprins

<i>Repere biobibliografice</i>	5
Argo și stăpânul său	13
Asasinatul din strada Belpoggio	34
Cea mai bună mamă	57
Cimutti	73
Confesiunile bătrânului	82
Deochiul	120
În mod perfid	135
Întâlnire a unor vechi prieteni	145
Medicamentul special al doctorului Menghi	150
Moartea	178
Moșneagul	193
O farsă reușită	204
Orazio Cima	263
Povestea bătrânului cel bun și a fetei frumoase	271
Scurtă călătorie sentimentală	317
Tihna mea	407
Umbertino	430
Un contract	464
Viitorul amintirilor	488
<i>Postfață</i>	497